

СУТНІСТЬ ТА ЗМІСТ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ РЕГІОНУ

Актуальність проблеми. Державна регіональна політика спрямована на забезпечення розвитку регіонів, високого рівня життя населення, ефективне використання природного, економічного, соціального та інших потенціалів територій, зміцнення соціальної та економічної єдності суспільства, подолання на цій основі міжрегіональних диспропорцій, підвищення конкурентоспроможності регіонів. Особливе значення для досягнення поставлених цілей має вдосконалення сучасної системи державного регулювання регіональним розвитком. Це передбачає формування нової парадигми мислення в процесі визначення стратегії розвитку економіки, що дозволяє оптимально використовувати наявний економічний потенціал регіонів і орієнтуватися на якісне прогнозування майбутніх тенденцій, освоєння у зв'язку з цим новітніх методів і процедур сучасної теорії управління [1, с. 15]. При цьому пріоритетним стає стратегічне управління як один з нових та ефективних методів в сфері державного регулювання.

На сьогодні не існує єдиної цілісної загальновищаної теорії стратегічного управління, як і єдиного підходу щодо визначення сутності стратегічного управління розвитком регіонів. Оскільки, здебільшого, існуючі теоретичні розробки в галузі стратегічного управління стосуються корпоративного сектору економіки, то для регіонального розвитку подібні дослідження представляють собою інноваційний процес, який знаходиться на етапі становлення. Сутність та зміст стратегічного управління регіональним розвитком розглядали Л. С. Шеховцева, Є. Г. Матвіїшин, Р. Р. Ханієв, А. А. Дишекова, І. Г. Сангадієва, В. Янов.

Метою статті є узагальнення основних підходів до визначення сутності та змісту стратегічного управління розвитком регіону.

Виклад основного матеріалу. Думки дослідників з приводу цього питання в багатьох аспектах співпадають. Понятійний апарат стратегічного управління розвитком регіону запропонований в роботах дослідника Л. С. Шеховцевої [2, 3] ґрунтується на загальних поняттях стратегічного управління. Стратегічне управління зазначеним дослідником розглядається як діяльність з розробки і реалізації місії, найважливіших цілей та способів їх досягнення, які забезпечують розвиток об'єкта управління у невизначеному та нестабільному середовищі через зміну і самого об'єкта, і

його зовнішнього середовища. Стратегічне управління – це безперервний процес вибору та реалізації цілей і стратегії організації. Основні результати стратегічного управління Л. С. Шеховцева представляє у виді логічного ланцюга стратегічних результатів: діагноз (оцінка) – прогноз – стратегія – стратегічний план – програма – проект – оцінка результатів [2, с. 35,37]. Стратегія, з одного боку, являє собою завершальний етап в процесі стратегічного управління: місія – бачення – цілі – стратегія (цільовий аспект). З іншого боку, стратегія – це початковий етап в комплексі засобів досягнення визначених цілей: стратегічний план – програма – проект (реалізаційний аспект). З точки зору цільового аспекту, стратегічне управління розвитком регіону – це діяльність з розробки та реалізації місії, найважливіших цілей і способів господарського розвитку, зростання рівня і якості життя населення територіального утворення шляхом прогресивної зміни потенціалу та структури регіону відповідно до змін зовнішнього середовища. З точки зору реалізаційного аспекту, стратегічне управління розвитком регіону – це діяльність щодо цілеспрямованої зміни умов відтворення економічних і соціальних процесів життєзабезпечення в регіоні відповідно до його місії та цілей у мінливому зовнішньому середовищі [3, с. 692].

Аналогічну точку зору поділяє Є. Г. Матвіїшин, зокрема позначаючи, що поняття „стратегія” і „стратегічний план” пов'язані між собою та з функціями стратегічного управління. На його думку, стратегію доцільно означити як бачення дій з досягнення цілей, що впливають з місії регіону. А стратегічний план – це результат стратегічного планування, який показує шляхи переведення сучасного стану регіону до нового стану. Стратегічний план містить стратегічні цілі розвитку регіону, найбільш ефективні способи, методи досягнення поставлених цілей та систему показників розвитку регіону [4, с. 18].

О. В. Толстий вважає, що стратегічне управління регіоном – це безперервний процес вибору та реалізації стратегій системи на основі прогнозу зовнішньої середовища, розпізнання проблем і глибоких експертних рішень, направлених на створення та підтримку конкурентних переваг регіону. На його думку, основною метою стратегічного управління розвитком регіону є делегування повноважень органам місцевого самоврядування, що має призвести до підвищення ефек-

тивності виробництва і вирішення на цій основі соціальних та інших проблем. Важливою складовою стратегічного управління є програмно-цільовий метод, тобто складання довгострокових комплексних цільових програм на рівні держави, регіонів, галузей та окремих підприємств. Програмно-цільовий підхід у стратегічному управлінні – сукупність дій, спрямованих на розробку, реалізацію і контроль виконання програм, головна ознака яких полягає у використанні цих програм в якості первинної ланки при складанні бюджетів та управлінні соціально-економічними процесами в регіоні [5, с. 56].

В свою чергу, І. Г. Сангадієва більш детально описує процес стратегічного управління регіоном, який є поєднанням взаємозалежних та взаємопов'язаних управлінських процесів: аналіз зовнішньої та внутрішньої середовища регіону; визначення системної функції регіону і цілей стратегії його розвитку; вибір стратегії функціонування та розвитку регіону; реалізація стратегії розвитку регіону; оцінка і контроль реалізації стратегії розвитку регіону. Кінцева мета реалізації стратегії управління регіоном – визначення можливостей його розвитку в умовах зміни зовнішнього і внутрішнього середовища регіону, формування нових ринкових відносин, пошук ресурсних, технологічних, законодавчих та інших заходів, за допомогою яких ці можливості, потенціал можуть бути реалізовані. Тобто дослідниця визначає, що стратегічне управління складається зі стратегічного планування, реалізації обраної стратегії та стратегічного контролю. За змістом регіональне стратегічне планування – це, насамперед, вибирання цілей та орієнтирів, промальовування бажаного майбутнього регіону, визначення стратегії та напрямків розвитку, які забезпечують конкурентоспроможність регіону в цілому як місця для життя, господарської діяльності та тимчасового перебування, а також окремих галузей регіональної економіки та соціальної сфери. Стратегічний план повинен передбачати добре продуману, специфічну місію, чіткі формулювання цілей, відносно невеликий набір завдань і конкретних стратегічних проектів. Процес стратегічного планування в якості результату має аж ніяк не план, а саме економічний розвиток регіону, який, своєю чергою, є результатом конкретних управлінських дій, вжитих у рамках стратегічного плану [6, с. 58].

На думку таких авторів, як Р. Р. Ханієв, А. А. Дішекова стратегічне управління розвитком регіону є основою створення динамічної і ефективно функціональної економіки. Вони визначають регіональну стратегію як постановку мети з досягнення образу бажаного майбутнього і реалізації системи заходів, спрямованих на рух до неї. Своєю чергою, під стратегічним управлінням вони розуміють не тільки сукупність

дій, що сприяють адаптації системи (у цьому випадку регіону) до швидко змінюваних умов ринкової кон'юнктури з найменшими витратами і втратами, а й уміння передбачати і запобігати розвитку системних кризових ситуацій, а також забезпечувати досягнення конкурентних переваг [7, с. 28].

Дослідник С. В. Козловський зазначає, що стратегічне управління, яке визначає існування соціально-економічних систем у перспективі у взаємозв'язку з динамікою навколишнього середовища властиво будь-якій системі, однак його цільова спрямованість, зміст, прогнозні й часові інтервали можуть істотно відзнятися. Стратегічне управління, на відміну від інших типів управлінської діяльності в системі керування, обов'язково містить у собі облік зв'язків соціально організованих систем з навколишнім середовищем і критеріальну оцінку стратегічних управлінських рішень. Регіональне стратегічне управління, на думку С. В. Козловського, – це діяльність, спрямована на досягнення поставлених цілей в умовах нестабільного, конкурентного, ринкового середовища, що передбачає діагностичний аналіз стану регіону, стратегічне планування й реалізацію обраної стратегії [8].

Таким чином, у результаті дослідження основних підходів дослідників щодо визначення сутності та змісту стратегічного управління розвитком регіону виявлено, що в роботах більш детально описано зміст стратегічного управління розвитком регіону, та менше уваги приділено саме сутності цього поняття, а також не виокремлено сутність і зміст стратегічного управління розвитком регіону. Поняття „сутність” і „зміст” різні за визначенням і вимагають відокремлення. Зміст – це єдність усіх складових елементів об'єкта, його властивостей, внутрішніх процесів, зв'язків, суперечностей і тенденцій. Сутність, своєю чергою, утворює те, що зберігається у всіх змінах [9, с. 621,665].

На основі досліджень основних теоретичних підходів до стратегічного управління розвитком регіону, його сутність можна визначити як діяльність, що спрямована на забезпечення розвитку регіону в мінливих умовах зовнішнього та внутрішнього середовища шляхом створення та розвитку конкурентних переваг та забезпечення на цій основі конкурентоспроможності регіону.

За змістом, стратегічне управління розвитком регіону представляє собою систему, до якої входить:

- a) стратегічний аналіз (оцінка зовнішнього та внутрішнього середовища);
- b) стратегічне планування (визначення місії і цілей стратегії розвитку регіону, формування стратегії розвитку регіону);
- c) реалізація стратегії розвитку регіону;
- d) оцінка та контроль реалізації стратегії розвитку регіону.

Становлення стратегічного управління у державному регулюванні розвитку регіонів України на сьогодні обмежено використанням стратегічного планування на регіональному рівні, тобто складання стратегій соціального і економічного розвитку регіонів та планів заходів щодо реалізації цих стратегій. Досі триває процес розроблення стратегій соціального і економічного розвитку регіонів, який ґрунтується на постанові Кабінету Міністрів України „Про затвердження порядку розроблення, проведення моніторингу та оцінки реалізації регіональних стратегій розвитку” [10]. Своєю чергою, формування системи стратегічного планування розвитку всієї країни поки що знаходиться на стадії становлення, зокрема підготовлено проект Закону України „Про державне стратегічне планування”, який на цей час проходить погодження і доопрацювання [11]. Стратегічне планування, фігуруючи як одна з основних функцій стратегічного управління розвитком регіону, представляє собою підсистему, яка забезпечує досягнення основних цілей та напрямів розвитку регіону та країни в цілому.

Стратегія, згідно з законопроектом, розглядається як документ, в якому визначаються стратегічні цілі, пріоритети та напрями розвитку країни, окремих видів діяльності та адміністративно-територіальних одиниць на довгострокову перспективу. План, відповідно, аналізується як документ, в якому визначаються цілі, пріоритети розвитку та напрями реалізації державної політики з конкретизацією основних завдань і заходів, їхніх виконавців та строків виконання, потреба у фінансовому забезпеченні заходів на плановий період.

Формування цілісної системи стратегічного планування на державному рівні знаходиться на стадії становлення, але це рух в потрібному напрямі щодо формування системи стратегічного управління розвитком регіонів. Цей законопроект має велике значення для ефективного розвитку і держави в цілому, і для кожного окремого регіону.

Висновки:

1. Ефективний розвиток економіки на сучасному етапі становлення пов’язаний з необхідністю використання стратегічного управління на регіональному рівні, що, своєю чергою, сприяє збалансованому розвитку держави в цілому.

2. Сутність стратегічного управління розвитком регіону полягає в забезпеченні розвитку регіону в мінливих умовах зовнішнього та внутрішнього середовища шляхом створення і розвитку конкурентних переваг та забезпечення на цій основі конкурентоспроможності регіону. За змістом, стратегічне управління розвитком регіону представляє собою систему взаємопов’язаних процесів: страте-

гічний аналіз (оцінка зовнішнього та внутрішнього середовища); стратегічне планування (визначення місії і цілей стратегії розвитку регіону, формування стратегії розвитку регіону); реалізація стратегії розвитку регіону; оцінка та контроль реалізації стратегії розвитку регіону.

3. Становлення стратегічного управління у державному регулюванні розвитку регіонів України обмежується на сьогодні використанням стратегічного планування на регіональному рівні, проте для стабільного розвитку регіонів необхідне формування системи стратегічного управління.

Література

1. **Янов В.** Теоретические подходы к стратегическому управлению развитием экономики / В. Янов // Проблемы теории и практики управления. – 2007. – № 9. – С. 15 – 22.
2. **Шеховцева Л. С.** О некоторых понятиях стратегического управления / Л. С. Шеховцева // Менеджмент в России и за рубежом. – 2002. – № 6. – С. 34 – 39. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.mevriz.ru/articles/2002/6/1054.html>
3. **Шеховцева Л. С.** Концептуальные основы стратегического управления развитием региона / Л. С. Шеховцева // Вестник МГТУ. – 2006. – № 4. – том 9. – С. 690 – 693. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://vestnik.mstu.edu.ru/v09_4_n24/articles/33_shekh.pdf
4. **Матвійшин Є. Г.** Визначення центрів прийняття рішень у системі стратегічного управління розвитком регіону / Є. Г. Матвійшин // Ефективність державного управління. – 2008. – Вип. 16/17. – С. 13 – 21. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/Portal/Soc_Gum/Edu/2008_16_17/fail/Matviyishyn_Ye.pdf
5. **Толстих О. В.** Світовий досвід стратегічного управління регіонами: критерії і показники / О. В. Толстих // Економіка Криму. – 2010. – № 2 (31). – С. 51 – 56. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/Ekonk/2010_2/010_tolstyh.pdf
6. **Сангадиева И. Г.** Стратегическое управление региональными социально-экономическими системами / И. Г. Сангадиева // Известия ИГЭА. – 2005. – № 1 (42). – С. 56 – 60 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://izvestia.isea.ru/pdf.asp?id=4531>
7. **Ханиев Р. Р.** Стратегия управления социально-экономическим развитием региона / Р. Р. Ханиев, А. А. Дышекова // Экономика и управление. – 2009. – № 3/6. – С. 26 – 30.
8. **Козловський С. В.** Стратегічне управління розвитком регіональних економічних систем / С. В. Козловський // Економіка України. – 2011. – № 4. – С. 8 – 38
9. **Философский энциклопедический словарь** / гл. ред. : Л. Ф. Ильин, П. Н. Федосеев, С. М. Ковалев, В. Г. Панов – М. : Сов. Энциклопедия, 1983. – 840 с.
10. „Про затвердження порядку розроблення, проведення моніторингу та

оцінки реалізації регіональних стратегій розвитку” [Електронний ресурс]: Постанова Кабінету Міністрів України від 16 листопада 2011 р. № 1186. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1186-2011-p> 11. „Про державне стратегічне планування” [Електронний ресурс]: Проект Закону України № 9407. – Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc4_2?pf3516=9407&skl=7

Дагли А. С. Сутність та зміст стратегічного управління розвитком регіону

Узагальнено основні підходи до визначення сутності та змісту стратегічного управління розвитком регіону. Запропоновано визначення сутності стратегічного управління розвитком регіону.

Ключові слова: стратегічне управління розвитком регіону, стратегічне планування.

Дагли А. С. Сущность и содержание стратегического управления развитием региона

Обобщены основные подходы к определению сущности и содержания стратегического управления региональным развитием. Предложено определение сущности стратегического управления развитием региона.

Ключевые слова: стратегическое управление развитием региона, стратегическое планирование.

Dagli A. S. The essence of the strategic management of the regional development

In this paper summarizes the main approaches to defining the essence of the strategic management of the regional development and proposed the definition of the essence of strategic management development in the region.

Key words: strategic management of the regional development, strategic planning.

Стаття надійшла до редакції 26.01.2012

Прийнято до друку 23.05.2012